

о. Микола Муж

БОГОРОДИЦЯ — СИМВОЛ ІДЕНТИЧНОСТІ БОЖОГО ЛЮДУ НА ШЛЯХУ ДО СЛОВА

У світі, який применшував чи нехтував гідністю жінки, бачимо свідчення Святого Письма, яке з першої сторінки підкреслює рівну гідність жінки з чоловіком: «Тож сказав Бог: “Сотворімо людину на Наш образ і на Нашу подобу, і нехай вона панує над рибою морською, над птаством небесним, над скотиною, над усіма дикими звірями й над усіма плазунами, що повзають на землі”. І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (Буття 1: 26–27). Тому жінка і чоловік отримали фундаментальну рівність та одночасно спільну роль: бути один для одного справжнім образом Бога — Його любови, вірності, доброти, справедливості й ніжності. Проте, зрадивши своєму покликанию, упавши в гріх, тобто прагнучи бути як Бог, перші люди втратили первісну благодать і були вигнані з раю. Саме тоді надходить обіцянка надії — очікуваний прихід нащадка жінки, який розчавить голову змієві ветхому, давньому: «Отож Господь Бог сказав до змія: “...Я покладу ворожнечу між тобою і жінкою і між твоїм потомством та її потомством. Воно розчавить тобі голову, а ти будеш намагатися ввіп’ястися йому в п’яту”» (Буття 3: 14). Тому вибраний народ жив очікуванням жінки-обітниці, потомок якої розчавить голову змієві, який очолить Ізраїль і царюватиме повіки над домом Давида, батька свого (Старовейський, 2009: 11).

У міру поглибленого читання Старого Завіту Отці Церкви віднаходять щоразу нові наслідки сповнення цього пророцтва в особі Ісуса Христа і Його матері Марії. І вже протягом історичного розвитку цієї пошани Отці Церкви Сходу і Заходу в особливий спосіб виявляли віру і любов до Богородиці, цієї жінки-обітниці, поглиблюючи і викристалізовуючи догми віри про Її Богоматеринство, Приснодівство, зі сторони католиків також Непорочне Зачаття і Внебовзяття.

Богородиця — «символ віри» Первісної Церкви

Постать Богородиці займає особливе місце у свідомості вірних Первісної Церкви. Можна сказати, що любов і шанування Богородиці є душею благочестя християн, яка зігриває та оживляє все Тіло Христове, тобто Церкву (Gharib, 1985: 37). Її пошана та культ глибоко вкорінені в обрядах та звичаях вже від початків Церкви, тобто від П'ятидесятниці (Дії 1:14). Тому звіщення Доброї Новини йшло в єдності з передаванням віри в Ту, яка породила світові Спасителя. Вона, однак, така малопомітна особистість, зі свідчень євангелістів, стала «символом віри» Первісної Церкви. Щоб зрозуміти таке твердження, ми повинні ввійти в «таємницю віри Марії» і відчитати в Її особі всі необхідні елементи, які стали вірою всієї Церкви. Для цього ми розглянемо основні євангельські свідчення, які передають віру Марії та думки богословів щодо Богородиці як *Церкви, яка народжується*¹⁹.

¹⁹ Вислів, запропонований Й. Рацінгером (Венедикт XVI) і Г. Урс Фон Бальтазаром. Під цим висловом розуміється факт постійного ставання Церквою через хрещення нових вірних від початків до сьогодні. Див.: Ratzinger J., Von Balthasar H. U. Maria Chiesa nascente. Roma: Paoline, 1981.

З огляду на розуміння «символу віри» як збірки головних правд віри (Катехизм, 2002: п. 188), Марія, в першу чергу, *носить в собі універсальний характер вираження та значення віри*. Варто лише пригадати біблійний уривок євангелиста Луки, коли ангел звернувся до Марії, прославляючи Її словами: «Радуйся, Маріє, Господь з тобою» (Луки 1:28). У той унікальний момент в історії людства віра Діви з Назарету відіграє вирішальну роль. Вона, кількома простими словами, вчинила найбільший і вирішальний акт віри в історії світу. «Ось я Господня слугиня: нехай зо мною станеться по твоєму слову!» — ці слова Марії представляють собою вершину всякої релігійної поведінки перед Богом. Марія пропонує себе Богові як чистий аркуш, на якому Він може написати Свою історію спасіння. Тому Вона, Дияконеса Божого спасіння, тобто його служителька, яка думає не тільки про себе, а й про всіх нас. Її відповідь на слово Боже стає радістю і подякою, тому що Господь з усіма нами. Таким чином, для богослова сучасності Карла Раннера слова Марії в часі благовіщення були вічними словами всього людства: «Її “так” це “амінь” усього творіння на прохання Бога» (Cantalamesa). У Ній Бог знову закликає свободу людини прийняти можливість відкуплення. Зі слів Єлизавети «Благословенна ти між жінками й благословен плід лона твого» (Луки 1:42) ми бачимо, як уже в Євангелії божественне материнство Марії розуміється не лише як фізичне, але й як духовне, засноване на вірі. Святий Августин спирається на це, коли пише, що Христос зачинається і стає основою віри для багатьох виключно через віру однієї — Марії, яка зачала через віру і народила через віру. Це пояснює глибокий зміст паралелізму Єва — Марія, дорогий Отцям Церкви і всій Традиції; те, що Єва

зав'язала своїм невірством, Марія розв'язала своєю вірою. У цьому і полягає універсальність наслідків віри Марії для всієї Церкви у всі часи.

Богородиця постає *усобленням вибраного народу*: у ній ми бачимо прообраз *святої решти* та *Дочки Язве* чи *Дочки Сіону* (Cavalletti, 1985: 515). Марія живе очікуванням приходу Месії, тому в читанні уривку євангелиста Луки про Благовіщення ми можемо побачити проявлення старозавітніх текстів щодо приходу Спасителя через глибину свідомості і віри Діви з Назарету (Schillebeeskx, 1988: 27–28). Марія відображує в своїй особі весь вибраний народ, його стан очікування на прихід Месії; народу Божого, який, у свою чергу, був прообразом майбутньої Церкви. Тому типологія Дочки Сіону збагатилася еклезіальним виміром, оскільки вибраний ізраїльський народ є також прообразом нового Ізраїля, яким є Церква (Schillebeeskx, 1988: 19). Звідси можна сміливо казати, що Марія — це фігура, тип, образ Церкви. Гуго Ранер у своєму творі «Марія і Церква» запропонував наново побачити Церкву в Марії та Марію в Церкві, що було характерним для Первісної Церкви. На його думку, святі Отці «бачать Марію і Церкву в єдиному образі: образ і прообраз з'єднані, як печать і віск» (Rahner, 1977: 20). Такої ж думки дотримується Й. Рацінгер (Папа Бенедикт XVI), кажучи: «Уже в часи Отців Церкви уся маріологія була окреслена еклезіологією, однак не згадуючи про Матір Господа, вони говорили про Церкву як: *virgo ecclesia* (Діва Церква), *mater ecclesia* (Мати Церква), *ecclesia immaculata* (Церква Непорочна), *ecclesia assumpta* (Церква Внебовзята)» (Ratzinger, 1981: 27). Зміст цих термінів полягає в тому, щоб закарбувати у свідомості

вірних шлях Марії, яким йде Церква, та застосувати цей шлях індивідуально для кожної віруючої душі.

Виняткова місія і роль Марії — бути матір'ю Ісуса Христа, Воплченого Сина Божого, вводить вірних у невимовне таїнство Втілення Божого Сина та робить Марію «чеснішою від херувимів і незрівнянно славнішою від серафимів». Тому Вона постає перед нами як вища від ангельських чинів, ширша самих небес, яка вмістила у своїм лоні свого Творця і водночас Творця всесвіту; визнаємо Її найяснішою Зорею, що породила Світло Незгасаюче; Царицею Всесвіту, від якої вийшов Цар Слави. Вона Пречиста, тобто без плями будь-якого гріха, Пресвята, тобто освячена і обожена Святим Духом, є Святою Святих на взір старозавітньої скинії, в якій помістилося божество, «світла палата», «двері та вогненний престол», «нерукосічна гора», «купина неопалима» та ін. Основою і причиною такого різноманіття є молитва Церкви, яку творили святі Отці, підкреслюючи особливу і виключну роль Пресвятої Богородиці. З цього огляду вартою уваги є IV гомілія Кирила Олександрійського, промовлена в Ефезі проти Несторія: *«Прийми наші вітання, Маріє Богородице, вельмишановний скарбе усієї землі, незгасний світильник, вінець дівицтва, скипетр православ'я, незнищимий храм, вмістилище того, кого світ помістити не може, Мати і Діва [...] Радуйся, ти що у своєму лоні вмістила Невмістимого! Через тебе почитається і прославилася Пресвята Трійця по всій землі; тобою прославлено хрест і шанується по всій землі; небеса радіють, ангели і архангели ликують, демони прогнані, диявол спокусник скинутий з неба; тобою впале людство піднялося аж до неба; все створіння, підчинене ідолам, досягло пізнання істини; тобою*

вірним було дано святе хрещення і олія радості; тобою проросли церкви по всій землі; завдяки тобі народи збираються воєдино» (Alessandrino, 1988: 490).

Усі ці титули та похвалу Пречистої Діви Марії можна звести до такого висновку: Богородиця є принципом спасіння людства, породивши нашого Спасителя. Ця позиція була особливо підкреслена в Східній церковній традиції, яка вихваляла її чесноти та харизми приносячи похвалу Богородиці. Тому кожен вірний найперше зустрічає Богородицю в богослужіннях Церкви (літургія), сповнених гімнами прослави Божого Сина. І через досвід молитви Східної Церкви вводить нас в таємницю віри — ким є для нас Богородиця. Не оминули своєю увагою постать Пречистої Діви і наші предки, які століттями зростали у вірі в Її материнську опіку.

Богородиця — «Нерушима Стіна» Церкви Христової на Русі-Україні

Із прийняттям християнства на землях Русі-України інтегральною частиною віри в Ісуса Христа став культ Пресвятої Богородиці. Можна повторити слова о. Івана Музички, що історія нашого християнства — це рівночасно історія нашої набожності до Богоматері (Музичка, 1996). Символом цього культу є відома запрестольна ікона-мозаїка, що зображує Богоматір з піднятими вгору руками (*Оранта*) у Софійському Соборі в м. Києві. Молитовна постава Богородиці відображає Її постійне заступництво за князя і весь народ (Катрій, 1997).

Якщо ми уважно прослідкуємо присутність Богородиці в релігійно-національному житті нашого народу, то можемо

сміливо сказати, що Вона є *Та, хто провадить*, «тісно злучена із нашим народом, з Божим руським людом, що зветься Церквою, і тим вона стала реальною істотою у побожності нашого народу, жила з ним, а нарід жив з Нею» (Музичка, 1983₁). Це ми прослідковуємо від початків християнства, а саме: посвячувалися церкви у Її честь²⁰; писалися ікони, які містили в собі катехизу та передавали віру²¹; творилися місця паломництва до Її чудотворних ікон, навколо яких зводилися монастирі, які ставали центрами не лише духовного життя але й політичного та державотворчого²²; не оминули увагою Пресвятої Богородиці писемні згадки, а саме літописи, думи. Вона є присутня в церковно-ораторській повістевій прозі (митр. Іларій, єп. Кирило Туровський, Данило Заточник

²⁰ З огляду на велику кількість богородичних храмів у княжому Києві, у Печерському Патерику його названо «городом св. Богородиці». Див.: Мельник А. Мати Божа в українській літературі. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1965. С. 13.

²¹ Див.: *«Як мандрували день і ніч, / Як покидали запорожці / Великий Луг і матір Січ, / Взяли з собою Матір Божу, / А більш нічого не взяли»* (Тарас Шевченко. Іржавець).

²² Наприклад: Києво-Печерська Лавра (Успенська), Почаївська Лавра (Успенська) і безліч паломницьких місць, зокрема в Західній Україні, які зосередилися навколо чудотворних ікон, зокрема під проводом отців василіанів. Століттями осередками релігійно-церковного життя, в яких розвивався культ Пресвятої Богородиці, були василіянські чернечі обителі з чудотворними іконами Божої Матері в таких населених пунктах, як: Жиривиці, Білосток, Боронява, Боруни, Буцнів, Верхрата, Вовківці, Волсвин, Гошів, Далешів, Жиривиці, Загайці, Крехів, Краснопуца, Кристинополь (Червоноград), Кременець, Ланівці (Тулин), Марія Повч, Малий Березний, Монастирок, Піддубці, Підгірці, Погоня, Почаїв, Сержань, Теробовля, Тригир'я, Улашківці та ін. Див.: Гіщинський В. Богородичний культ і василіяни. URL: misionar.in.ua (дата звернення: 04.11.2023). Вагомим стало також відпустове місце в с. Зарваниця, яке стараннями теперішнього митрополита і архієпископа Тернопільсько-Зборівського Кир Василя Семенюка ввійшло до 20-ти найбільших відпустових місць Західної Європи.

«Моленіє» та інші твори часу української барокової літератури XVII–XVIII ст.²³) та ввійшла в українську поезію XX ст.²⁴

У писемних згадках, в яких висвітлено образ Пречистої, перед читачем постає Небесна постать, яка водночас наділена земними рисами. Марія є *Та, яка вказує на моральні принципи доброго християнського життя*. Своїм прикладом Діва Марія вчить людей мудрости і чистоти. Кожен вірний може побачити в образі Богородиці уособлення добра, лагідности й смирення. Тому кожен, хто говорив про Пресвяту Діву, прославляв Її всесвятість, приснодівственну чистоту та покору, що є для християн взірцем праведного і боголюбивого життя (Зосімова, 2003: 51). Таким чином барокові оратори підкреслюють першість Богородиці з-поміж усіх біблійних персонажів, вищість Її моральних якостей і важливість чудесних дій. Через образ Діви Марії письменники вимірювали рівень людяности в часи гоніння християн тоталітарними режимами (Працьовитий, 2000: 493). Тому споглядання Марії спонукає людину очистити від злоби серце та передусім відновити свій особистий акт віри та

²³ Образ Діви Марії в українській бароковій літературі XVII–XVIII ст. Див.: Матушек О. Символіка Богородиці у метатексті барокової літератури: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 1999. URL: www.medievist.org.ua (дата звернення: 31.10.2023); Мельник А. Мати Божа в українській літературі. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1965. С. 13–40; Зосімова О. Особливості потрактування образу Божої Матері в українській бароковій проповіді / ред. Л. Ушкалов. *Від бароко до постмодерну*: зб. пр. Харків: Майдан, 2003. Т. 2. С. 36–52.

²⁴ Образ Діви Марії в українській поезії XX ст. Див.: Мельник А. Мати Божа в українській літературі. Торонто: Видавництво оо. Василян, 1965. С. 40–61; Працьовитий В. Образ Діви Марії в українській поезії XX століття. *Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і соціальна мораль: українська дійсність і перспективи*: Міжнародна наукова конференція. Львів: Місіонер, 2000. С. 487–495.

відданости Богові (Зосімова, 2003: 45). Як висловився В. Працьовитий, образ Марії супроводжував, супроводжує і буде супроводжувати українську літературу як літературу гуманістичну, благородну і страдницьку (Працьовитий, 2000).

Незважаючи на різні історичні та ідеологічні гоніння українського народу, страдницьким шляхом разом із нашим народом йшла також і Пречиста. Вона є *Тією, яка молиться за народ*. Її образ покровительки України був завжди присутній в релігійній та національній свідомості українці. Оскільки віра в могутній Покров Божої Матері в нашому народі неодноразово підтверджувалася численними чудами за посередництвом Діви Марії, тому у свідомості українців багатьох поколінь витворився образ Діви Марії як Матері-Заступниці, яка страждає зі своїм народом, як і співстраждала зі Своїм Сином, розіп'ятим на хресті. Молитва «Пресвята Богородице, спаси нас!» (Ярмусь, 1983: 201–202) стає молитвою народу до Богородиці, в якій кожен вірний звертає свій погляд на Марію як конкретну особу, що «з нами живе і нам помагає, як Заступниця і наша Матір, Матір Церкви-народу» (Музичка, 1983₂). Тому в нашому народі споконвіків витворилося паломництво до чудотворних ікон і паломницьких святинь, «коли сотні і тисячі паломників вирушають в дорогу, щоб припасти до престолу Божої Матері, Цариці і Покровительки українського народу і самостійності України» (Катрій, 1997: 11). У Ній народ український черпає віру та силу, щоб пережити терпіння і випробуваннями кожного часу, маючи погляд, звернений на постать Матері, немовби промовляючи словами Тараса Шевченка:

*Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, Благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика-Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю... (Шевченко, 2003: 721).*

Богородиця — шлях до єдності зі Словом

Переглянувши вище місце і роль Богородиці в житті Первісної Церкви і Її важливості для релігійної свідомості українського народу, ми доходимо до богословських підвалин таїнства Божої Матері в процесі пізнання Слова Божого і життя цілковитої єдності з Ним.

Позиція Східної Церкви, до традиції якої відносимося ми, та її богослов'я чітка: Марія — це *Θεοτόκος*, тобто Богородиця, яка породила Спасителя світу. Вона від моменту зачаття Христа стає відправною точкою для спасіння світу. Отже, у всіх видах почитання Марії, матері Ісуса, для вираження вчення Східної Церкви, *істинна постать Божої Матері просвічується завжди у стосунку з її Сином*. Вона вводить вірних у тайну Свого Сина (Colzani, 1996: 119). Ця віра енергійно демонструється в літургійній традиції нашої Церкви: кожне дійство і свято літургійного року Церкви поступово вводять нас у таємницю воплощення Сина Божого, яке сталося завдяки Марії. Богородичний іконопис, гімни і молитви просякнуті невіддільною злукою між матір'ю і сином. Її материнська

присутність зі своїм сином є в неперервному зв'язку. Живучи в єдності зі Своїм Сином і в усьому наслідуючи Його, Пресвята Богородиця скеровує нас до Христа. Вона допомагає нам жити в тісних стосунках з Ісусом Христом, щоб ми могли подолати розрив між Творцем і створінням; розрив, який стався через гріх людини; а також могли вільно продовжувати брати участь у ділі Божого спасіння. Адже через Неї Бог сповняє Свою Ікономію — сходить до людей і в Ній діє, співпрацюючи з людством, заради спасіння самого ж людства.

Завдяки участі Марії в таємниці божественного втілення, Церква оточила її глибокою повагою та великою відданістю, запропонувавши Її також як зразок святости, досконалости та освячення (обоження) людини²⁵. Цей аспект обоження, який вповні здійснився в Богородиці, передає сутність співдії з Божою благодаттю. Він є наслідком Її материнства, в якому Марія злучається з Христом і з нами. Тому Вона співдіє із Христом у відкупленні людства. Вона стоїть під хрестом до останку і жертвує із Христом як Його Мати.

*У Богородиці відкривається істинний образ Божий, тому у Ній можна споглядати Бога і бачити взірець для наслідування*²⁶. Вона є преподобною усіх сотворінь, яка «найбільше подібна до

²⁵ «Церква, яка вдивляється в Марію з особливою любов'ю і надією, бажає щораз більше зглибитися в таїнство Богоматеринства, оскільки в ньому ж бо вона впізнає одночасно й дорогу свого повсякденного життя, а нею є обоження кожної людини». Див.: Іван Павло II. Енцикліка Відкупитель людини. *Енцикліки Вселенського Архиєрея Івана Павла II*. Торонто-Рим: оо. Василіян, 1989. С. 56.

²⁶ З огляду на це Катехизм УГКЦ «Христос наша Пасха» називає Богородицю «першою обожествленою», тією яка стала взірцем єдності з Триєдиним Богом у повнім сопричасті з божеством. Див.: Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос — наша Пасха / Синод Української Греко-Католицької Церкви. Львів, 2011. 336 с.

божественного Образу, до Втіленого Логосу» (Шпідлік, 1999: 133). Через подібність Матері до Сина Марія наповнюється Його благодаттю. Досить вдало про це висловився святий Григорій Палама: «чим є Христос з природи, [тим] Діва є з благодаті» (Гомілія 44:4) (Спітеріс, 2009: 231). Він, вслід за всією святоотцівською традицією, підсумовує, що Богородиця втілює в собі вершину чистоти, можливої в рамках творіння, Вона є архетипом Досконалої Людини (Спітеріс, 2009: 232–235). Божа Матір втілює справжній образ християнської моралі. Вона запрошує нас, своїх дітей, повернутися до моральних цінностей та духовних цілей. Підсилюють цю думку такі слова: «Ми не можемо не дивитися, не молитися, не наслідувати Марію, адже вона найдуховніша істота, найлюбленіша дочка Отця, земна мати “Божественного Сина”; істота, яка більше, ніж будь-яка інша, дозволила бути сформованою Духом. Її таємниця стосується нас: вона впливає на нас» (Masciarelli, 2007: 12).

Через сам факт віри в Христа ми опиняємося на дорозі, де вже є сліди Марії. І тепер ми заглибимося в те, що означає справді йти слідом за Нею. Марія завжди йде попереду нашої віри. Вона, на взір свого сина, є реальним знаком майбутньої прослави творіння в Христі. Через повну злуку із Своїм сином Марія ввібрала в себе повноту благодаті. Папа Венедикт XVI в енцикліці «Бог є любов» зауважує: «Думки Богородиці співзвучні з Божими думками, і Її воля полягає в тому, щоб бажати того, чого бажає Бог» (Венедикт XVI, 2006: п. 41). Таким чином Вона живе життям Христа і стає для нас прикладом твердої віри в Нього, постійної єдності з Ним і невимовної любові до Нього. Тому Церква вбачає в Діві Марії запоруку «Нових Небес і Нової Землі Непорочної»

(пор. Од 21:1–5)²⁷, що зростила плід Нетління — первородного усіх сотворінь — єдинородного Сина Божого і Слово Боже. Оскільки «первісне творіння, відновлене втіленим Словом Божим, знаходить свою повноту і реалізує своє есхатологічне призначення лише в тій, хто була його Матір'ю» (Biffi, 2002: 122). Тому Марія — це ікона очікування Месії-Помазаника, який вдруге прийде у славі, щоб спасти убогих. Тому благодать Духа Святого, яка спочивала на Марії, зробила її *знаком есхатологічної надії та очікування прийдешнього Царства Божого*.

Висновок. Дивлячись на Матір Спасителя на різних етапах життя Церкви в світі і на прикладі нашого народу, не можна вважати Її застарілим або непотрібним елементом віри. Вона сьогодні допомагає нам зрозуміти й поглибити віру всіх часів за допомогою повноти Божого Об'явлення, бо завжди стоїть на шляху пізнання Божого Слова і провадить до Нього. В Її постаті ми можемо віднайти шлях, яким іде Церква — до повноти есхатологічного сповнення в Христі Ісусі (De Fiores, 1998: 342).

²⁷ У буллі Папи Пія IX *Ineffabilis Deus* (з лат. *Невимовний Бог*) про Непорочне Зачаття Діви Марії говориться, що у Непорочному Зачатті сяє всемогутність Бога, який «відновлює» людину, гідну втілення Христа, який є “новим творінням”, власне тому з приходом Діви Марії у світ Бог дає нам у Ній запоруку «Нових Небес і Нової Землі», про які говорив Йоан (пор. Од 21:1–5). Див.: De Fiores S. *Immacolata. Nuovo dizionario di mariologia* / S. De Fiores, S. Meo. Milano: Paoline, 1985. P. 693. Цю думку продовжує А. Сєрра, кажучи: «Жінка з Одкровення — це та сама жінка, яка буде прославлена на новому небі та на новій землі небесного Єрусалиму як “Жінка-наречена Агнця” (Од 21:1–22:5)». Див.: Serra A. *Tesimonianze mariane in Luca e Giovanni. Storia della mariologia* / E. Dal Covolo, A. Serra. T. 1: Dal modello biblico al modello letterario. Roma: Città Nuova-Marianum, 2009. P. 137. «Коли йдеться про відбудову втраченого раю, то, по суті, першою осередком цього нового світу буде сама Марія: у ній починають проявлятися «чудеса Божі», які Дух здійснить у Христі та Його Церкві». Див.: Lombardi R. *Maria icona della Trinità. Primizia di una umanità nuova*. Roma: Pro Sanctitate, 2003. P. 23.

І на завершення пригадаємо собі світлої пам'яті Патріарха і Кардинала Йосифа Сліпого, який в день свого 90-річчя промовив такі слова: «Сьогодні, наближаючися до закінчення — фіналу спільної з Вами моєї життєвої симфонії, унаглядненої в ювілейних святкуваннях 90-річчя з дня мого народження, “сидячи на саях, помисливши в душі своїй і хвалу віддавши Богу”, як це читаємо в древньому пам'ятнику нашої християнської літератури — “Поученні Володимира Мономаха дітям”, бажаю скерувати Ваші духовні очі на нерушимий Знак нашої сили і нашої надії на перемогу. Цим Непорушним Знаком у днях нашої всенародньої скорби є Пресвята, Пречиста, Препоблагословенна, Славна Владичиця наша Богородиця і Приснодіва Марія» (Патріарх Йосип (Сліпий), 1984: 51).

ЛІТЕРАТУРА

Венедикт XVI. Енцикліка *Deus Caritas Est*. Митрополича комісія соціальної комунікації УГКЦ, 2006. URL: <https://www.ofm.org.ua/library/entsyklika-deus-caritas-est.html> (дата звернення: 01.11.2023).

Гіщинський В. Богородичний культ і василіяни. URL: misionar.in.ua (дата звернення: 04.11.2023).

Зосімова О. Особливості потрактування образу Божої Матері в українській бароковій проповіді. *Від бароко до постмодерну*: зб. пр. / ред. Л. Ушкалов. Харків: Майдан, 2003. Т. 2. С. 36–52.

Іван Павло II. Енцикліка *Відкупитель людини*. *Енцикліки Вселенського Архисрея Івана Павла II*. Торонто-Рим: оо. Василіян, 1989. С. 56–70.

Катрій Ю. Божественна Літургія — джерело святості. Львів: Місіонер, 1997. 138 с.

Катехизм, 2002 — Катехизм Католицької Церкви / Синод Української Греко-Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. 722 с.

Мельник А. Мати Божа в українській літературі. Торонто: Видавництво оо. Василіян, 1965. 64 с.

Музичка І. Культ Богородиці в Україні. *Патріархат*. № 5 (305). 1996. URL: www.patriarkhat.org.ua (дата звернення: 03.10.2023).

Музичка І. Марія в побожності українського народу — Мати Божого люду — Мати Церкви. *Патріархат*. № 9 (153). 1983₁. URL: www.patriarkhat.org.ua (дата звернення: 03.10.2023).

Музичка І. Марія в побожності українського народу — Мати Божого люду — Мати Церкви. *Патріархат*. № 10 (154). 1983₂. URL: www.patriarkhat.org.ua (дата звернення: 03.10.2023).

Патріарх Йосип (Сліпий). Послання Блаженнішого Патріарха Йосифа з нагоди празника Покрова Пресвятої Богородиці 1/14 жовтня 1982 року. *Благовісник Верховного Архиспископа Візантійсько-Українського (Греко-Руського) Обряду 1980–1984*. Istituto Salesiano Pio XI. Roma, 1984.

Працьовитий В. Образ Діви Марії в українській поезії ХХ століття. *Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і соціальна мораль: українська дійсність і перспективи: міжнародна наукова конференція*. Львів: Місіонер, 2000. С. 487–495.

Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. І. Хоменка. Українське Біблійне Товариство, 1991.

Спітеріс Я. Спасіння і гріх в східній традиції / пер. з італ. о. В. Парасюк. Жовква: Місіонер, 2009. 287 с.

Старовеїський М. Марія в давній Церкві. Тереховля: Sursum Corda, 2009.

Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. Т. 2: Поезія 1847–1861. Київ, 2003. 784 с.

Шпідлік Т. Духовність християнського Сходу / пер. з італ. М. Прокопович Львів-Рим: ЛБА-Centro Aletti, 1999. 493 с.

Ярмусь С. Духовність українського народу. Вінніпег: Інститут Дослідів Волині, 1983. 227 с.

Alessandrino C. Omelia IV tenuta ad Efeso contro Nestorio. Testi mariani del primo millennio. T. 1: Padri e altri autori greci / ed. G. Gharib, E. M. Toniolo, L. Gambero, G. Di Nola. Roma: Città Nuova, 1988. P. 471–496.

Biffi G. Cristocentrismo: riflessione teologica / ed. P Scarafoni Roma: Città Nuova, 2002. 412 p.

Cantalamesa R. Beata colei che ha creduto: Maria nell'Annunciazione. URL: www.gesusacerdote.org (дата звернення: 23.10.2023).

Cavalletti S. Ebrei. *Nuovo dizionario di mariologia* / ed. S. De Fiores, S. Meo. Milano: Paoline 1985. C. 515–519.

Colzani G. Maria. Mistero di grazia e di fede. Milano: San Paolo, 1996. 336 p.

De Fiores S. Maria Madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica. Bologna: EDB, 1998.

Gharib G. Le icone festive della Chiesa ortodossa. Milano: Ancora, 1985. 239 p.

Masciarelli M. G. La Vergine Maria nell'enciclica «Deus caritas est» e nel contesto del magistero di Benedetto XVI. *Maria testimone e serva di Dio Amore*. Roma: Centro di Cultura Mariana, 2007. P. 9–37.

Rahner H. Maria e la Chiesa. Milano: Jaca Book, 1977. 122 p.

Ratzinger J., Von Balthasar H. U. Maria Chiesa nascente. Roma: Paoline, 1981.

Schillebeeckx E. Maria, madre della redenzione. Milano: Paoline, 1988. 176 p.

о. Микола Медюх

**ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
В ПОВІСТІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ «БЕЗ КОРІННЯ»**

Роздумуючи над проблемою ідентичності, не можемо не зауважити, що ця складова самобутності, неповторності, оригінальності передбачає статеву, політичну, культурну, етичну, громадянську, регіональну, релігійну, професійну ознаки. Ми є свідками того, що на теперішньому історичному зрізі щораз більше звертаються до питання першоджерел і автентичності явища, ситуації і самої людини.

Не так давно Кардинал Гузар сказав фразу, яка одразу ж перейшла у ранг афоризмів, яку почали цитувати, а особу Блаженнішого Любомира — подивляти і захоплюватись нею: «Моє велике бажання — бути людиною. Багато зустрічаємо осіб, але мало серед них людей, людей у повному значенні того слова. Дуже важко визначити, що це таке, але можна сказати, що людина — це особа, яка, якщо не під кожним, то під багатьма оглядами,